

Томас Майн Рід

**МОРСЬКЕ
ВОВЧЕННЯ,**
або Подорож у темряві

Повість

*Переклад з англійської
Миколи ДМИТРЕНКА*

Київ
"ЗНАННЯ"
2015

Розділ I

МОЇ ЮНІ СЛУХАЧІ

Мене звуть Філіппом Форстером. Я вже старий.

Живу я в тихому маленькому селі на березі моря в глибині величезної бухти, однієї з найбільших на нашому острові.

Називаючи своє село тихим, я не помиляюсь, хоч йому й кортить називатися морським портом. Нашу пристань, або мол, зроблено з тесаного граніту. Тут завжди стоїть парочка шлюпів, кілька шхун, а іноді й бриг. Великі кораблі в бухту не заходять, але в ній завжди можна побачити силу-силенну човнів. Частину з них витягнуто на берег, інші плавають по бухті. З цього неважко здогадатись, що добробут села залежить більше від рибальства, ніж від торгівлі. Так воно й є насправді.

Це моє рідне село. Тут я народився і тут сподіваюсь померти.

Мої земляки знають про мене дуже мало. Вони називають мене “капітаном Форстером” або просто “капітаном”, вважаючи, мабуть, що в селі тільки я один заслуговую на це прізвисько.

Щиро кажучи, “капітаном” мене називають даремно, бо я ніколи не служив капітаном ні в армії, ні на флоті. Я був лише хазяїном торгового корабля, тобто шкіпером. Та жителі села — люди чемні, і саме через це вони стали називати мене “капітаном”.

Всі знають, що я живу в гарненькому будиночку на березі моря за півмилі від села; знають також, що живу сам, бо мою стару служницю навряд чи можна вважати за товариство. Люди щодня бачать, як я йду по селу з підзорною трубою під пахвою, як виходжу на мол, оглядаю горизонт, а тоді або повертаюсь додому, або прогулююсь годину-другу берегом. Оце, власне, й усе, що їм відомо про мене та мої звички.

Жителі села переконані, що колись я був великим мандрівником, і вважають мене неабияким ученим, бо знають: у мене є книжки і я багато читаю.

Я справді мало не все життя мандрував і справді багато читаю, але мої простодушні земляки помиляються щодо моєї вченості. В юності я не мав можливості здобути ґрунтовну освіту, і все, що знаю, вивчив самотужки й поспіхом, знаходячи для цього час у перервах між пригодами, яких у моєму житті траплялось чимало.

Я вже сказав, що мої земляки знають про мене дуже мало, і вас це, певно, дивує. Та це легко пояснити. Я втік із дому дванадцятилітнім хлопцем, і потім цілих сорок років моя нога не ступала на рідну землю, а очі не бачили нікого із земляків.

Треба бути знаменитим, щоб тебе згадали через сорок років. Коли я повернувся назад, то переконався, що мене зовсім забули. Навіть моїх батьків, які померли раніше, ніж я покинув село, ледве пригадували. Мій батько був моряком і рідко навідувався додому. Пам'ятаю, як я побивався, коли до нас дійшла звістка, що його корабель загинув і він потонув з більшою частиною команди. Моя бідна мати ненабагато пережила його. І не дивно, що сусіди, з якими батьки мої не підтримували близьких стосунків, забули їх. Ось цим і пояснюється, чому я став чужим у рідних краях.

Але не думайте, що я самотній, що в мене немає друзів. Хоч я й повернувся додому, щоб дожити своє життя в тиші й спокої, проте не уникаю людей і не відрізняюсь похмурою вдачею. Навпаки, я завжди любив і люблю зустрічатися з людьми, а старість цьому не стає на заваді. Мені приємно бувати серед молоді, особливо хлоп'ят. Можу навіть похвалитись, що вони мене люблять. Я годинами допомагаю їм клеїти паперових зміїв або пускати по воді маленькі кораблики, бо пам'ятаю, з яким захопленням сам робив це, коли був малий.

Діти й не здогадуються про те, що добрий дід, який уміє вигадувати такі цікаві розваги та охоче грається з ними, довгі роки провів серед смертельних небезпек і пережив чимало страшних пригод. Але моє минуле саме таке.

Щоправда, дехто в селі знає окремі випадки з мого життя, бо я ніколи не відмовляюсь розповісти про себе тим, хто хоче послухати про ту чи ту цікаву пригоду, учасником якої я був. І навіть у нашому тихому кутку я знайшов аудиторію, що цінує оповідача. Мої слухачі — школярі, бо неподалік села є знаменита школа, що має назву “Учбовий заклад для юних джентльменів”. Мої найуважніші слухачі — звідти.

Цих хлопчиків я зустрічав на березі моря під час своїх прогулянок, і вони, звернувши увагу на моє обвітрене, “просолене” обличчя, збагнули, що я можу чимало розповісти про дикі країни та дивні пригоди. Ми зустрічалися часто, майже щодня, і незабаром стали друзями. На їхнє прохання я почав розповідати про деякі випадки із свого життя. Сусіди не раз бачили мене на березі в колі чепурненьких хлопчиків. Їх напіврозкриті роти і захоплені погляди переконливо свідчили про цікавість, з якою вони слухали мої історії.

Я не соромлюсь признатися, що сам відчував задоволення від власних оповідань, як і всі бувалі солдати й моряки, що, вдаючись до спогадів, немов знову б’ються в давно минулих битвах.

Якийсь час я розповідав їм лише окремі епізоди. Але одного разу, зустрівшись зі своїми маленькими друзями, я помітив, що вони чимось заклопотані. Хлопці збилися в гурт, у руці одного, найстаршого, я побачив аркуш списаного паперу.

Я підійшов ближче, і хлопчики мовчки передали мені папірець. Прочитавши адресу, я довідався, що послання написане мені.

Розгорнувши його, я одразу зрозумів, у чому справа. Це було “прохання”, підписане всіма присутніми:

“Дорогий капітане!

Нас відпустили сьогодні з уроків на цілий день. Найприємніше й найкорисніше провести цей час із Вами. Тому ми наважусь просити Вас розповісти нам про яку-небудь надзвичайну подію, що трапилася з Вами. Ми хотіли б почути щось захоплююче, бо знаємо: у Вашому житті було чимало пригод. Виберіть те, що Вам подобається найбільше, а ми всі обіцяємо слухати уважно й певні, що дотримати такої обіцянки нам буде легко. Зробіть, дорогий капітане, для нас те, про що ми просимо, і ми завжди будемо Вам вдячні”.

На таке чемне прохання я не міг відповісти відмовою і без будь-яких вагань пообіцяв розказати своїм юним друзям про цілий період зі свого життя. Я вибрав те, що вважав найцікавішим для них: повість про своє дитинство і першу морську подорож — таку дивну, що я назвав її “Подорожжю в темряві”.

Я сів на прибережну рінь, обличчям до широкого морського простору. Хлопчики вмостились навколо мене, і я почав.

Розділ II ВРЯТОВАНИЙ ЛЕБЕДЕМ

З дитинства, хоч і несвідомо, я любив воду. Якби я народився качкою або ньюфаундлендом¹, то й тоді б вона не могла вабити мене більше. Мій батько був моряком, дід і прадід — теж. Мабуть, від них я й успадкував це уподобання. У всякому разі, мене так тягло до води, наче вона була моєю рідною стихією. Кажуть, що навіть у ранньому дитинстві мене важко було відігнати від калуж і ставків. Та й справді, перша пригода в моєму житті трапилась на ставку, і я добре пам'ятаю її. Хоч вона й не була ні такою дивною, ні такою жахливою, як ті, що їх довелося пережити згодом, але все ж досить цікава, щоб розповісти про неї вам і показати, як нестримно мене вабило до води.

Тоді я був зовсім маленьким, і той дивний випадок, що трапився на порозі мого життя, ніби визначив моє майбутнє. Він немов віщував, що я зазнаю тяжких випробувань долі і переживу чимало пригод.

Я вже сказав, що був тоді зовсім маленьким. Мені тільки що дозволили гуляти самому, і я був у тому віці, коли хлопчики дуже люблять пускати паперові кораблики. Я вже вмів робити їх з аркушів старих книжок або газет і часто посилав свої судна в мандри через широку баюру, що правила мені за океан. Але паперові кораблики невдовзі перестали цікавити мене. Тоді, збираючи протягом шести місяців гроші, я купив у старого рибалки іграшковий шлюп з повною оснасткою, якого він змайстрував у години дозвілля.

Мій шлюп мав шість дюймів² у довжину і менше трьох дюймів у ширину, і якби його тоннаж зареєстрували (а з іграшками цього, звичайно, не роблять), то він не перевищив би й половини фунта³. Ви скажете, що суденце не могло похвалитися своїми розмірами, але в ту пору воно здавалося мені великим трипалубним кораблем.

¹ Ньюфаундленд — порода великих довгошерстих собак, які добре плавають; водолаз. Назва походить від назви острова Ньюфаундленд (північно-східний берег Америки), на якому було виведено цю породу собак. (Тут і далі — прим. ред.)

² Дюйм — міра довжини, що дорівнює 2,54 см.

³ Фунт — в Англії міра ваги, що дорівнює 453,6 г.

Вирішивши, що кораблик надто великий для плавання по баюрі, я почав шукати більшу водойму, де могли б по-справжньому виявитись його морехідні якості.

Незабаром я знайшов великий ставок, — майже озерце, — з кришталево чистою водою, над якою завжди віяв легенький бриз. Цього вітерця було досить, щоб напинати вітрила мого шлюпа і нести його мов на крилах. І часто він приставав до берега раніше, ніж я встигав оббігти навколо озерця, щоб зустріти його.

Чимало разів я влаштовував такі перегони, з яких ми по черзі виходили переможцями залежно від того, був вітер попутний для мого кораблика чи ні.

Гарний ставок, на берегах якого я грався і провів найщасливіші години свого дитинства, не був громадською власністю, бо знаходився в парку одного джентльмена. Отже, ставок належав йому. Проте це був добрий чоловік. Він не забороняв жителям села ходити по його землях і не тільки не заперечував проти того, щоб діти пускали в ставку кораблики, а й дозволив їм грати в крикет на одному з майданчиків з умовою, щоб вони були обережні й не ламали кущів і квітів, які росли вздовж доріжок. З його боку це було великою люб'язністю, і ми, сільські хлопці, розуміли це і поводитись так, що мені жодного разу не довелося почувати навіть про малу шкоду, заподіяну нами.

Парк і ставок існують і досі, — ви, мабуть, бачили їх, — але добрий джентльмен давно покинув цей світ, бо ще в ті часи його називали старим, а відтоді минуло шістдесят років.

На ставу жив табун лебедів — шість, якщо мене не зраджує пам'ять. Водились там й інші рідкісні птахи. Годувати ці гарні створіння для хлопців було справжньою насолодою, і тому ми завжди приносили з собою шматки хліба і кидали їх птахам. Я теж їх дуже любив і при найменшій нагоді приходив до ставка з повнісінькими кишнями хліба.

Птахи, особливо лебеді, з часом так звикли до нас, що їли просто з рук.

Ми придумали дуже цікавий спосіб годування і надзвичайно захоплювались ним. В одному місці берег ставка стрімко спускався вниз, отже ні лебеді, ні інші птахи не могли вийти з води. Для цього їм треба було злетіти. Виступів або східців не було. Берег наче нависав над ставком.

Тут ми й годували лебедів, які одразу підпливали до нас, тільки-но ми з'являлись на березі. Всунувши скибку хліба в розщеплений кінець довгої лозини, ми простягали її високо над головами лебедів і розважались, дивлячись, як вони витягують довгі шиї, а то й підстрибують у воді, щоб схопити хліб — зовсім як собаки за шматком м'яса. Що й казати, нам було весело.

Так ось що трапилося зі мною.

Одного разу рано-вранці я пішов на ставок, узявши з собою кораблик. Нікого з моїх товаришів там ще не було. Проте я спустив на воду свій шлюп і рушив навколо ставка, щоб зустріти його на другому боці.

Вітру майже не було, шлюп плив дуже повільно, і я неквапливо йшов берегом. Виходячи з дому, я не забув про своїх улюблених лебедів. Признаюсь, моя любов до них не раз змушувала мене робити маленькі крадіжки: шматки хліба, від яких відстовбурчувались кишені, я потай брав дома з полиці.

Хоч би як там було, але того дня я приніс кілька шматків і, вийшовши на високий берег, зупинився.

Усі шестеро лебедів гордовито підпливли до мене. Витягнувши голови і неспокійно чекаючи хліба, вони стежили за кожним моїм рухом, бо знали, що я покликав їх не дарма.

Я знайшов лозину, розщепив її на кінці, всунув туди хліб і почав розважатися, дивлячись, як птахи намагаються схопити поживу.

Шматок за шматком зникав з лозини, і я майже зовсім спорожнив кишені, коли раптом брила землі обвалилась у мене під ногами і я шубовснув у воду.

Впав я з гучним сплеском, наче великий камінь, і, як камінь, пішов би на дно, коли б не опинився серед лебедів, ошелешених усім цим не менше ніж я.

Не скажу, що я не розгубився, але, підкоряючись інстинкту самозбереження, властивому кожній живій істоті, я спробував урятуватись, розмахуючи руками і намагаючись схопитися за що-небудь. Хто тоне, хапається навіть за соломинку, але я схопився за кращу річ, ніж соломинка, — за лапу найбільшого і найсильнішого лебедя.

Одразу, як тільки я впав у ставок, в очі й вуха мені набралось води, і я майже не тямив, що роблю. Спочатку чув тільки плескіт і крики переляканих лебедів, але наступної миті збагнув, що

схопився за лапу птаха, і він тягне мене по воді. У мене вистачило глузду не випустити лапу, і, швидше ніж я розповів вам усе це, ми подолали більшу половину відстані до протилежного берега, що, зрештою, було не так уже й багато. Лебідь навіть не плив, він скоріше летів, б'ючи по воді крилами і допомагаючи собі вільною лапою. Страх подвоїв його сили й енергію, бо інакше він не зміг би волочити за собою таку вагу, хоч був і дужий. Важко сказати, скільки це тривало. Гадаю, не більше хвилини. Лебідь ще міг протриматись над водою досить довго, але мої сили швидко вичерпалися. Вода лилася мені в рот і ніздрі, бо я раз у раз занурювався з головою і майже непритомнів. Моя рука мала от-от випустити лебедя.

Раптом, на превелику радість, я відчув, що доторкнувся колінами до чогось твердого. Це були камінці та ринь на дні ставка, і я здогадався, що опинився на мілкому місці. Лебідь, рятуючись від незрозумілої йому небезпеки, перетнув ту частину ставка, де було глибоко, і притяг мене на мілину.

Я не вагався ні хвилини. Страшенно радіючи, що закінчив свою мандрівку на живому буксирі, я випустив птаха. Лебідь, звільнений від моєї ваги, з пронизливим криком негайно знявся високо в повітря й полетів геть.

Щодо мене, то я одразу ж намацав дно, став на ноги і, кашляючи й відпльовуючись, побрів до берега. Незабаром я вже був на твердій землі.

Ця пригода так перелякала мене, що я навіть не став шукати свій шлюп. Не думаючи, як він закінчить плавання, я щодуху кинувся бігти і зупинився тільки дома біля печі, аби висушити одяг, з якого ще стікала вода.

Розділ III

ПІДВОДНА ТЕЧІЯ

Не думайте, що випадок на ставку навчив мене триматися далі від води. Аж ніяк! Однак те купання виявилось корисним для мене з іншого погляду: я зрозумів, що небезпечно потрапляти на глибокі місця і що треба вміти плавати. Досі мені це й на думку не спадало. Небезпека, якої я насилу уник, змусила мене прийняти певне рішення, а саме — навчитися плавати.